

Les xarxes de la economia social i solidaria a Catalunya (II).

M. Àngels Alió

2 - 5- 2020

En el text anterior sobre ESS es va veure que, a més a més de la seva tendència creixent, també hi ha una especial propensió a organitzar-se cooperant i buscant suports entre elles. El suport i la ajuda mútues formen part d'un dels trets bàsics de les estructures de col·laboració, també en el món occidental. I és així perquè són igualment necessàries tant per produir i subministrar serveis socialment ètics i sostenibles com per generar treball socialment responsable i no alienat.

A mode d'exemple de les ESS en les zones del Món ric (comparativament) i també, pel seu interès intrínsec, en aquest text es vol oferir una panoràmica de les principals formes associatives de les ESS catalanes que, com es veurà, es basa en una xarxa complexa que contribueix a reforçar la seva activitat.

La xarxa estructural en el territori.

A Catalunya hi ha una associació de cooperatives que és *l'Associació d'Economia Social de Catalunya* (AESCAT) que va néixer el 2017 a proposta de quatre agrupacions associatives ja existents, la *Xarxa d'Economia Solidaria o XES* (www.xes.cat), la *Confederació de Cooperatives de Catalunya*, (<https://www.cooperativescatalunya.coop/index.php/ca/>), també coneguda com *AraCoop*, la *Taula d'Entitats del Tercer Sector* (<http://www.tercersector.cat/>) i la *Federació de Mutualistes* (<http://mutualitats.cat/>).

Només amb els noms d'aquestes agrupacions ja es pot deduir la heterogeneïtat que conflueix en aquest moviment, incloent des d'associacions i col·lectius recents, a d'altres amb una llarga història (Figura 1), i amb distintes percepcions i formes d'entendre el treball social. Actualment AESCAT agrupa 7.422 organitzacions, amb un conjunt de 139.202 persones treballadores i una base social de 2,5 milions de persones entre socis cooperativistes, socis d'entitats i mutualistes. Una xifra que representa quasi la tercera part de tota la població catalana, i que permet pensar en l'elevat nombre de persones que estan més o menys connectades a entorns socials propers a les economies solidaries, de cooperació i d'ajuda mútua.

Com ja es va tenir la oportunitat d'explicar les ESS no són exclusives de Catalunya, ni tan sols d'Europa i com dèiem, són una realitat estesa arreu del món i amb una llarga història amb unes arrels que es remunten a finals de segle XIX. D'aleshores ençà, i a remolc de la Història, el món cooperatiu ha passat per moltes vicissituds inclòs, en alguns casos, la assimilació dels idearis i comportaments més clàssics de la empresa privada. No va ser fins als anys setanta que va començar a renèixer l'interès per organitzar noves fórmules econòmiques com alternativa a la empresa capitalista centrada en la obtenció del màxim de beneficis i al servei de la població més pobre. També per aquells anys començaven les activitats del que s'acabaria coneixent com a comerç just, resultat de l'aliança entre cooperatives agrícoles dels

països pobres, majoritàriament productores de xocolata i cafè, i determinades associacions europees, entre les quals algunes de catalanes, que s'encarregaven dels intercanvis, el finançament i la distribució dels productes. I ja a finals de segle passat va començar a emergir un nou tipus de cooperativa, amb pocs socis i treballadors, amb la finalitat de posar les bases econòmiques i laborals de noves generacions de joves que volien treballar en consonància amb els seus propis valors socials i ambientals.

Per entendre la relació entre les ESS i el treball pot ser útil conèixer la manera com els règims laborals condicionen els diferents tipus de associacions de cooperatives. A Catalunya, les associacions que integra AESCAT estan regulades per quatre règims jurídics de treball. El primer és el de les cooperatives pròpiament dites que, a la seva volta, es divideixen en dues modalitats. La de les cooperatives grans i mitjanes, majoritàriament de treball agrari, que es regeixen pels estatuts convencionals de cooperativa. Aquestes cooperatives són les menys nombroses, amb un total de 204, i no totes mantenen l'esperit cooperatiu pròpiament dit.

En segon lloc hi ha les cooperatives de treball associat, modalitat relativament recent, formada bàsicament per cooperatives amb un petit nombre de treballadors que també són socis i aporten capital i treball per un igual. Aquesta modalitat és la més nombrosa, arribant a les 4.000. El tercer tipus de regim jurídic és el de les societats laborals que, segons AESCAT, es poden considerar ESS perquè, com les cooperatives de treball associat, també tenen el seu origen en la necessitat de les noves generacions de treballadors i treballadores de tenir feines dignes i estables en un mercat laboral progressivament precari i mal pagat. Per a fer-se una idea de les dificultats dels joves a la hora de accedir o mantenir els seus treballs només cal recordar que a Catalunya, entre 1985 i 2000, es calculava que hi havia 77.713 treballadors majoritàriament ben preparats en risc de quedar en atur. Molt d'ells optaren per capitalitzar la liquidació, quan n'hi havia, i el subsidi creant el seu propi lloc de treball, ja fos en règim de cooperativa de treball associat o de societat laboral (Fernández i Miró, 2016, 50). Aquesta situació continua al dia d'avui i caldrà anar-la seguint a mesura que es faci palesa la crisi econòmica post-pandèmia. Per això no ha d'estranyar que la suma d'aquests dos règims jurídics, arribi a un total de 9.000 cooperatives, 5.000 amb el regim de societats laborals i 4.000 a les cooperatives de treball associat. Les dues conformen un grup de microempreses, majoritàriament de menys de 5 treballadors, que es dediquen en gran part al sector serveis.

Segueixen després en quart lloc, les associacions i les entitats que formen part del Tercer Sector Social. El Tercer Sector Social es defineix com el conjunt d'entitats privades sense afany de lucre que treballen per la inclusió i la cohesió social, amb especial atenció als col·lectius més vulnerables (Fernández i Miró, 2016, 74). Dintre d'aquest conjunt destaquen les associacions i les fundacions, totes dues amb presència notable en alguns estats europeus on, fins i tot, poden ser més nombroses que les cooperatives. A Catalunya hi ha 6.800 entitats del 3er. Sector Social, que representen el 2,8% del PIB català. Si ens fixem només en les associacions, que són el 65% d'aquest 3er. sector, sabem que hi ha 402.000 persones que hi treballen, 300.000 com a voluntàries i 102.000 amb contractes laborals.

Finalment, en cinquè lloc hi ha la Federació de Mutualistes, una forma col·laborativa de llarga història amb 38 mútues i mutualitats de previsió social, que donen cobertura asseguradora

sense afany de lucre, a prop de 257.000 mutualistes amb més de 822.000, subjectes protegits, equivalents a l'11% de la població catalana.

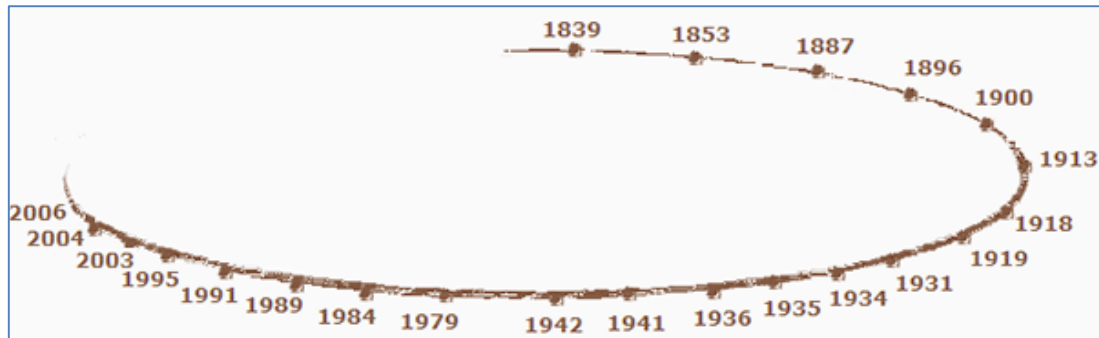

Figura 1. Cicle evolutiu de la Federació de Mutualistes. Font: <http://mutualitats.cat/>

Per descomptat que cal observar aquestes xifres amb una certa perspectiva crítica, en especial perquè es tracta de volums nombrosos que també deuen incloure entitats i empreses que no compleixen els requisits de la economia solidaria. Però també és cert que es podria dir el mateix d'altres sectors del món de la empresa convencional. I per això pensem que aquestes xifres compleixen molt bé el paper d'introduir-nos en aquesta realitat, començant per confirmar la seva importància com un dels factors econòmics més importants de l'actualitat.

Projectes actuals.

Ara bé, que fan aquestes associacions per ajudar als seus afiliats?. Per respondre-ho cal diferenciar entre les accions que fan aquestes cinc associacions per als seus afiliats, bàsicament la representació, els serveis jurídics i de formació, la formació i el finançament i, d'altra banda, les accions més específiques que realitzen amb una part dels seus associats. Per a mostrar de manera més concreta algunes d'aquestes activitats es mostren a continuació algunes de les activitats que es poden considerar especialment representatives de la XES i d'AraCoop.

Comencem per la XES. La primera activitat és la *Fira d'Economia Social i Solidaria*. Aquesta Fira s'organitza anualment a Barcelona des de 2007 i, com altres fires similars que s'organitzen anualment de manera periòdica en altres ciutats europees, ha esdevingut un punt de trobada fonamental d'entitats i projectes cooperatius d'economia social de l'àmbit català. A títol il·lustratiu del seu abast cal saber que el 2019, la fira va concentrar 200 entitats exposidores i va tenir 14.000 visitants. La segona és el mapa telemàtic *Pam a Pam* (<https://pamapam.org/cat>) que permet la localització de les iniciatives d'economia social de Catalunya, i que el 2018 va arribar a tenir 301 punts de localització. El mapa es realitza de manera col·laborativa pels mateixos usuaris i l'estructura telemàtica està sostinguda per Pangea (<https://pangea.org/>), una de les figures principals de la internet ètica i solidària. Finalment, també s'ha de fer menció d'un tercer servei, consistent en la elaboració del model de metodologia de l'auto-auditoria social i ambiental que es prepara anualment des de les mateixes cooperatives amb un model unificat. Aquest projecte encara és procés de difondre's entre tota la associació i fins ara, amb data de 2018, que hi havia 181 empreses que l'havien utilitzat.

Per la seva part *CoopCat* s'està dedicant a la difusió del esperit cooperatiu i també a la promoció de noves cooperatives entre l'entorn ciutadà i les petites empreses. Amb aquest objectiu està promovent dos programes. El primer, conegut com *Ateneus cooperatius* (https://treball.gencat.cat/ca/ambits/economia_social/vols_crear_una_cooperativa_o_una/ateneus/) consisteix en un canal telemàtic de trobada entre associacions, cooperatives i persones interessades per al debat i l'intercanvi d'experiències sobre l'entorn cooperatiu que, en ocasions, es transforma en presencial. Actualment hi ha catorze ateneus cooperatius actius repartits en el territori català. El segon projecte s'anomena *CoopCamp* (<https://coopcamp.cat/punts-atencio/>) i es desenvolupa a les comarques del Alt i Baix Camp de Tarragona i la Conca de Barberà on s'hi està implantant a mode de projecte pilot amb la voluntat de replicar-lo a d'altres zones. Ara com ara la seva funció és impulsar el cooperativisme i l'economia social i solidària a les respectives comarques, tot acompanyant la creació de iniciatives econòmiques transformadores, la generació d'ocupació de qualitat que resolgui les necessitats de les persones i del territori, així com l'enfortiment de les xarxes d'inter-cooperació.

En fi, si s'observa aquestes iniciatives amb una certa perspectiva geogràfica s'observa que totes estan bolcades en enfortir el teixit territorial de les ESS, tant en les àrees urbanes com en les rurals. Cosa que es podria interpretar com l'esforç per a consolidar una estructura en xarxa de petites iniciatives en una mena d'equilibri mutu i properes als seus habitants i mercats.

Per acabar

Com veiem tot un model econòmic diferent al del capitalisme global més interessat en el creixement de les grans empreses i els monopolis mundials. Es podria dir que, després de dècades de creure que no hi havia futur fora de les grans firmes o de la empresa pública, ha sorgit una mena de constel·lació de petites iniciatives que, a més a més de resoldre els interessos del projecte de vida dels seus promotors, es complementen amb un teixit social que les valora i contribueix a que arrelin i es multipliquin en el territori.

Breu bibliografia

ALIO, M. Àngels i AZEVEDO, Francisco F. (2015). "Economia social y solidaria en la transición ambiental. Una aportación desde la experiencia cooperativa en Catalunya". *Mercator*. Universidad Federal de Ceará. Fortaleza, Brasil. set. 2013, 133-144 pàgs. www.mercator.ufc.br

MÓNZÓN, José Luis i CHAVES, Rafael (2017). *Evolución reciente de la economía social en la Unión Europea*. Comité económico y social europeo. CIRIEC i Centre international de recherches et d'information. Bruxelles, 130 pàgs.
<https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/qe-04-17-875-es-n.pdf>

FERNANDEZ, Anna i MIRÓ, Ivan (2016). *La economía solidaria a Barcelona*. La Ciutat Invisible i Ajuntament de Barcelona, 193 pàgs.

SINGER, Paul (2004). "Desenvolvimento capitalista e desenvolvimento solidário". *Estudios sociales avanzados*. v.18 n.51 São Paulo, maio/ago. 2004.
<https://doi.org/10.1590/S0103-40142004000200001>